

נוסח יקו

מסע ביבליוגרפי - גליון 28 (אדר תשע"ה)

תגלית - קטע לא-ידוע מ"מהדורא קמא" של הרמב"ם

לפני מספר חודשים התגלגל לידי כרך מסכת מגילה, שנדפס בעיר ונציה בשנת רפ"א (1521) - אחד מכרכי מהדורת התלמוד המפורסמת שהדפיס דניאל בומברג. בפירוש המשניות להרמב"ם, שנדפס בסוף המסכת, מצאתי מספר הגהות עתיקות בכתובה מזרחית. ניכר היה שהכותב תיקן והגיה מתוך מקור קדום שעמד לפניו.

באחת ההגהות מצאתי תגלית: מספר שורות אבודות מן ה"מהדורא קמא" של הרמב"ם. הדברים מתפרסמים כאן ברשות ובאדיבות הבעלים.

פירוש המשניות של הרמב"ם, שנכתב במקורו בשפה הערבית, הועתק כבר באמצע חיי הרמב"ם מכתב-היד שלו ונפוץ על פני תבל. בהמשך תורגם הפירוש כולו לעברית ע"י שבעה מתרגמים שונים (לפחות)¹. נוסח הפירוש שהתקבע בדפוסים הוא ה"מהדורא קמא" של הרמב"ם, שכן לאחר שהועתק החיבור ונפוץ על פני תבל, המשיך הרמב"ם להגיה, לתקן ולהוסיף בכתב-היד הפרטי שלו, ופעמים שאף חזר בו מדברים שכתב קודם לכן. ואולם, תיקוניו והוספותיו של הרמב"ם (ה"מהדורא בתרא") לא נודעו במשך כל הדורות, וכתב ידו נותר ספון וגנוז אצל יחידים. רק בדור האחרון, כשכתב-ידו האוטוגרפי של הרמב"ם על רוב הסדרים (למעט סדר טהרות שלא שרד) התפרסם והפך לנגיש לחכמים וחוקרים (כתב היד נשמר בחלקו בספריה הלאומית בישראל וחלקו בספריית הבודליאנה באוקספורד), ניתן לעיין ב"מהדורא בתרא" של הרמב"ם, ואגב כך גם מתיישבות קושיות רבות². המהדורות החדשות, של הרב יוסף קאפח ושל הרב עזרא קורח (מכון המאור), מתבססות כבר על ה"מהדורא בתרא".

כעת ניגש לקטע שבו נעסוק: פירושו של הרמב"ם על מסכת מגילה, פרק א, משנה ב.

כך הוא הנוסח בדפוס הראשון (נאפולי רנ"ב):

"כבר בארנו כי יום הכניסה הוא יום שני וחמישי, ושהמגילה אינה נקראת בשבת, ולפיכך כשיחול יום ארבעה עשר להיום [ב]שבת שאי אפשר לקרותה בו ידחו עיירות גדולות ליום הכניסה שהוא יום חמישי ואין קורין אותה בערב שבת לפי שנאמר הואיל ונדחו ידחו ליום הכניסה".

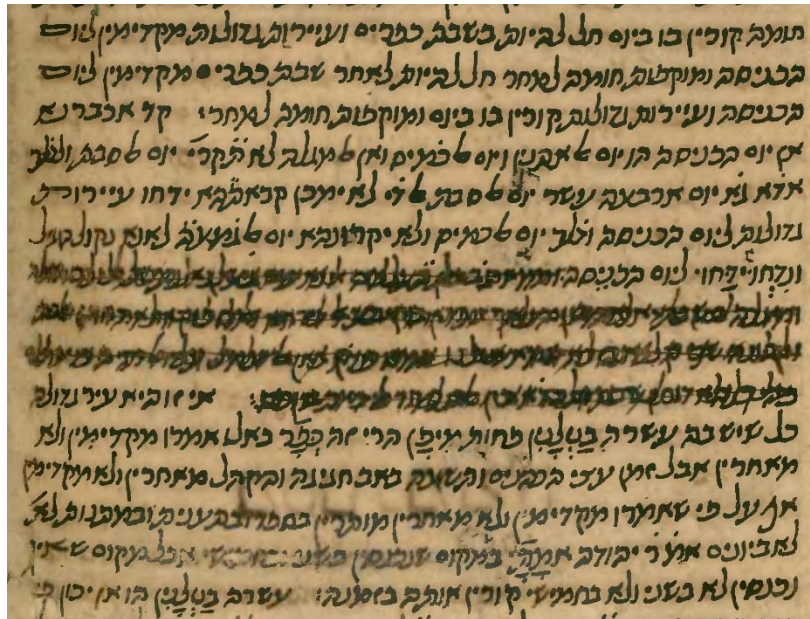
הרב קאפח במהדורתו הוסיף הערת שוליים בסוף פסקה זו, וכך כתב:

"ובמה"ק [ובמהדורה קמא] היו כאן עוד ארבע שורות שמחקן רבינו והעביר עליהן הרב קוים כך שקשה מאד לפענחם. ונדמה לי מתוך מעט התיבות הנכרות שהיה כתוב שכל זה בזמן שהיו מקדשין על פי הראייה אבל בזמן הזה לא יחול פורים בשבת. ומחקן כיון שלדעתו גם בזמן שהיו מקדשין על פי הראייה אין מקדימין ליום הכניסה...".

הנה צילום מתוך כתב-ידו של הרמב"ם (מאתר הספריה הלאומית), שבו רואים את השורות המחוקות:

¹ חלקו הראשון של סדר זרעים תורגם ע"י ר' יהודה אלחריזי, חלקו השני של סדר זרעים וסדר מועד תורגמו ע"י ר' יוסף ב"ר יצחק אלפואל. סדר נשים ע"י ר' יעקב ב"ר משה עכסאי, סדר נזיקין (למעט מסכת אבות - אותה תרגם ר' שמואל אבן תבון) ע"י ר' שלמה ב"ר יוסף, וסדר קדשים (ואולי גם סדר טהרות) ע"י ר' נתנאל הרופא ב"ר יוסי.

² כגון סתירות בין מה שכתב בפירוש המשניות ובין הכרעתו ב"משנה תורה", אשר מעיון ב"מהדורא בתרא" מתברר שאינן סתירות שכן הרמב"ם חזר בו, ומחק ושינה בגוף כתב היד כפי שהכריע ב"משנה תורה". ראו דוגמאות במבוא לפירוש המשניות, מהדורת מכון המאור.

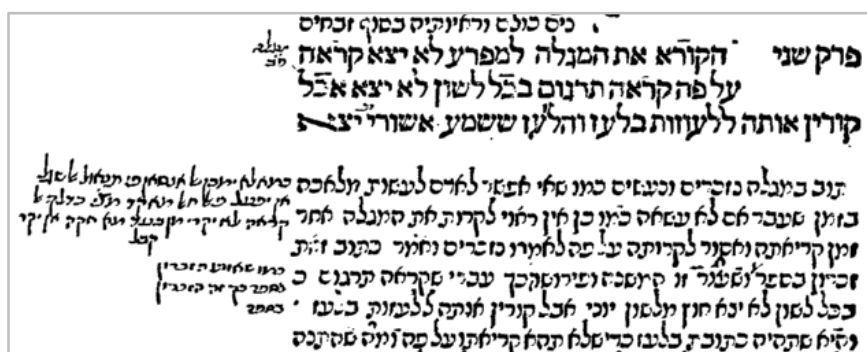
מכך שקטע זה לא מופיע בדפוסים, ניתן להניח שהרמב"ם מחקו עוד לפני שהועתק החיבור בחייו.

והנה, באחת ההגהות שבטופס מסכת מגילה הנזכר שהתגלגל לידי, מצאתי לכאורה את נוסח השורות המחוקות, שנשתמרו במקור כלשהוא, הועתקו מדור לדור ונכתבו כאן.

כאמור, בטופס הנ"ל ישנם מופיעות הגהות בכתב-יד, רובן מכילות תיקונים קצרים, אך ניכר מהן כי לפני המגיה עמד מקור (כנראה בכת"י) שממנו העתיק ותיקן.

אתן דוגמה לאחד התיקונים: המגיה תיקן והוסיף שורה שנשמטה בטעות בנוסח הדפוסים, בתחילת פרק שני. בנוסח הדפוס נכתב: "ואמר כתוב זאת זכרון בספר ושעור זו המשנה ופירושה כך..." אך נשמט כאן משפט שלם (שאף הוא מסתיים במילה "ספר" ועל כן טעה הסופר והשמיטו, במה שנקרא טעות "מחמת הדומות"), וצ"ל כך (השורה שנשמטה מודגשת; התרגום הוא של הרב קאפח): "ונאמר כתוב זאת זכרון בספר, כמו שאותו הזכרון בספר כך נזכרים האמור כאן בספר, וסדר משנה זו ופירושה כך...". במהדורות החדשות תוקנה השמטה זו.

אגב, ניתן לראות תיקון זה גם בהגהות ר' שמואל לירמא על טופס בית הספרים הלאומי של הדפוס הראשון (נמצא גם במאגר 'אוצר החכמה')³. שם מופיע תיקון ההשמטה גם בנוסח המקור הערבי ולצדו התרגום לעברית:

כאמור, תיקון זה של השמטת השורה מופיע גם בטופס שראיתי (בעברית), ומכאן הסקתי שלפני הכותב עמד מקור קדום.

אך יותר מכל, הופתעתי לגלות תוספת חדשה בסוף הפסקה הנזכרת מן הפרק הראשון. כאמור, להערכתי מדובר בשורות המחוקות מן ה"מהדורה קמא" של הרמב"ם, אותן ניסה הרב קאפח לשחזר.

ההגה נכתבה בעברית, ואינני יודע אם כך העתיקה המגיה, או שתרגם מתוך מקור בשפה הערבית שהיה לפניו.

³ על הגהות ר' שמואל לירמא, ראה: יעקב ש' שפיגל, עמודים בתולדות הספר העברי - הגהות ומגיהים, רמת גן תשס"ה, עמ' 373-374.

וממה שצריך שתדע הוא, שלא בטלנו השופר והלולב ומגלה בשבת אלא משום דלא ידעי' [נ] בקיבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת ולהיותו ספק אמרנו שמא יטלנו ד' אמות וכו' אבל בזמן שעושין על פי הראיה כולן (אינן)⁴ דוחין שבת וכן נתבאר בגמרא סוכה.

לא אאריך במסגרת זו, ורק אכתוב בקיצור נמרץ את משמעות תוספת זו לענ"ד.

הגמרא בסוכה שאלה מפנה הרמב"ם, היא הסוגיה בפרק לולב וערבה (דפים מב-מד), ושם מסקנת הש"ס כי בזמן שביית המקדש היה קיים [בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה], היה ניטל לולב כאשר חל יום ראשון של סוכות בשבת, ושם מבואר כי גזירת חכמים שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר ("גזירה דרבה") נאמרה תחילה רק במקום ש"לא ידעינן בקיבועא דירחא". ואולם, לאחר חורבן הבית השוו חכמים את הדבר, ותקנו שגם במקומות שיודעים את קביעות החודש לא יטלו לולב בשבת⁵. עוד מבואר שם כי למרות שבימינו בכל המקומות יודעים את קביעות החודש, נשאר הדבר על כנו⁶.

הנקודה המעניינת בקטע זה היא שהרמב"ם כורך את מצוות השופר ומצוות המגילה יחד עם מצוות הלולב ותולה אף אותן ב"קיבועא דירחא".

נקודה זו עומדת במחלוקת הראשונים בהבנת הסוגיה הנזכרת במסכת סוכה.

הר"ף בהלכותיו למסכת מגילה (ב, ב) כותב: "גרסינן במסכת סוכה מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביר"ט ראשון והלא מצותו מן התורה ואפילו בגבולין, ואוקימנא משום דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת, והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה". הרי ששיטתו שדברי הגמרא בסוכה (מג, א) "והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה" לא נאמרו רק לעניין "גזירה דרבה" המוזכרת שם, אלא לכל ההמשך שנכתב שם על מצוות לולב, דהיינו שאף השופר והמגילה תלויים, כמו מצוות הלולב, ב"קיבועא דירחא".

וכך הוא גם לשון רבינו חננאל (מגילה ד, ב): "ואסיקנא במס' סוכה מפני מה אין לולב דוחה שבת ביום טוב ראשון ואלא מצותו מן התורה אפי' בגבולין, ואוקימנא משום דלא ידעינן בקיבועא דירחא ומספק לא דחינן שבת והיינו טעמא דמגילה והיינו טעמא דשופר".

על שיטה זו השיג בעל המאור (במסכת סוכה, בדף כא, א מדפי הר"ף) וכתב: "ובמס' מגילה... כתב הר"ף... והם כשגגה, שלא נאמר והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אלא לענין גזירה דרבה, אבל לענין ספיקא דקיבועא דירחא אין בזה טעם לשופר ולמגילה שהרי אפי' במקום שלא היה להם שום ספק בקיבועא דירחא לא דחי את השבת...".

הרמב"ן (במלחמות ה', שם) מנסה ליישב את הר"ף, וכמוהו גם הר"ן (על הר"ף בסוכה שם, ובמסכת מגילה). שניהם מודים על טענתו של בעל המאור ששופר ומגילה אינם תלויים בקיבועא דירחא, ורק מנסים ליישב את הדברים בתוך לשון הר"ף. אך מלשון הר"ף ומלשון רבינו חננאל, נראה שהדברים כפשוטם - ושופר ומגילה אף הם תלויים בקיבועא דירחא (וכך הבין בעל המאור בדברי הר"ף).

לאחר כל זאת מובן כי הרמב"ם בהוספה שלפנינו הולך בשיטת הר"ף (הנחשב כרבו) ורבינו חננאל, ואדרבה צריך עיון מדוע לבסוף מחק הרמב"ם את הקטע הזה?! יבואו חכמים ויוסיפו לקח.

⁴ נראה שיש למחוק מילה זו, ומדובר בטעות קולמוס, שהרי בא לומר ש"בזמן שעושין על פי הראיה" - מצוות אלה דווקא כן דוחות את השבת.

⁵ "שלא לעשות ישראל אגודות אגודות", רש"י סוכה מד, א, ד"ה לדידהו.

⁶ ראה תוס' סוכה מג, א, ד"ה לא ידעינן. הרמב"ם סיכם את הסוגיה בהרחבה במשנה תורה, הלכות סוכה פרק ז, הלכות יג-יח.

רבי נפתלי מרופשיץ מתרץ את הקוּזאק

סבי, ר' נח שטרן הי"ו, איבד את משפחתו בשואה. אביו - ר' ישראל, אמו - פראדל, ושמנת אחיו ואחיותיו (הקטנה שבהם - בת כשנה), נרצחו באושוויץ, הי"ד.

מלבד סבי, ניצל מן התופת גם דודו - אח אביו: ר' דוד שטרן.

דוד שטרן עלה לארץ לאחר השואה, הקים משפחה והתגורר במושב צפריה, ונפטר בשנה שעברה. ברשותי רשימה קצרה, שבה כתב דוד שטרן מעט מזכרונותיו על אחיו - ישראל שטרן - אבי סבי.

בתוך הדברים הוא מספר כי אחיו ישראל גויס לצבא הצ'כי ושירת שם בחיל הפרשים. המחנה הצבאי היה בעיר ברגסס (Beregszász), כחמישים ק"מ מעיירת הולדתם בילקה (Bilke). כשחזר ישראל מהשירות הצבאי, מספר דוד, "היו בידי שלושה מחברות של שירים ביידיש, פתגמים, קטעי עיתונות וכמה דברי בדיחה וכדומה...".

ר' ישראל שטרן

בין הדברים שזכר דוד מתוך המחברות של אחיו, הייתה דרשה-הומוריסטית חביבה מאת רבי נפתלי מרופשיץ, מגדולי האדמו"רים הראשונים של החסידות, שנודע בחוש ההומור ובחידודים שלו. אינני יודע אם סיפור זה ידוע או מתועד במקור אחר, והוא מובא כאן בלשון שכתב אותו דוד-סבי [עם תיקונים קלים שלי]:

הקוּזאק החמור

ר' נפתלי מרופשיץ היה באחד השיחות עם חסידי מספר:
בדרך כלל משתדלים לתרץ א' הארבען רמב"ם [=רמב"ם חמור], דהיינו קושיה חמורה בדברי הרמב"ם, שואלים קושיות על הרמב"ם - ואילו אני אתרץ את "הקוּזאק החמור".
הקוּזאקים היו ידועים כשבת פראי, רודף את היהודים, מכה אותם ושוודד את כספם, ועוד ועוד.
הקוּזאק נכנס לבית של יהודי, פורץ את הדלת, נגש ליהודי שהיה בביתו עם כל המשפחה, מניף את המקל ונותן לו שתי מכות על הגב וצועק: יהודי, תן לאכול!
יש לי שתי קושיות על הקוּזאק:

ראשית, למה אתה אומר: "יהודי, תן לאכול". האם אתה צריך אוכל כשר?!
שנית, למה אתה מכה?! תגיד לו "תן לי לאכול", ואם הוא לא ירצה, אז תתן לו מכות.
ובאמת, קשה מאד על הקוּזאק הזה...
אלא יש לתרץ:

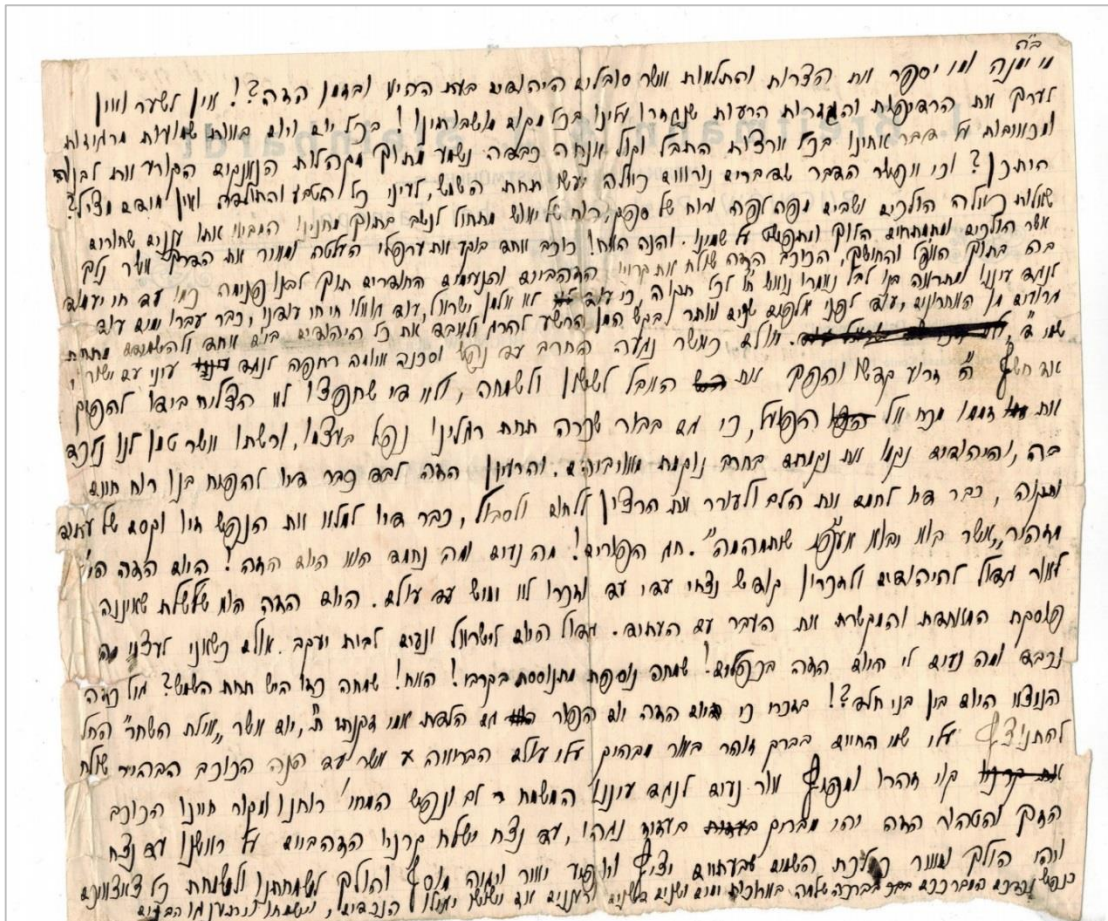
נאמר: מי שלא נותן צדקה - גייסות באים עליו ולוקחים מה שיש לו (השווה: בבא בתרא ט, א).

רשימה אקטואלית לפורים וליום הולדת הסבתא! - בודזאנוב (גליציה), ראשית המאה העשרים

באוצרותיו של אחד מידידי נמצא דף בכתב-יד, שנכתב כנראה בראשית המאה העשרים, ע"י כותב לא ידוע, ובו התייחסות אקטואלית לחג הפורים.

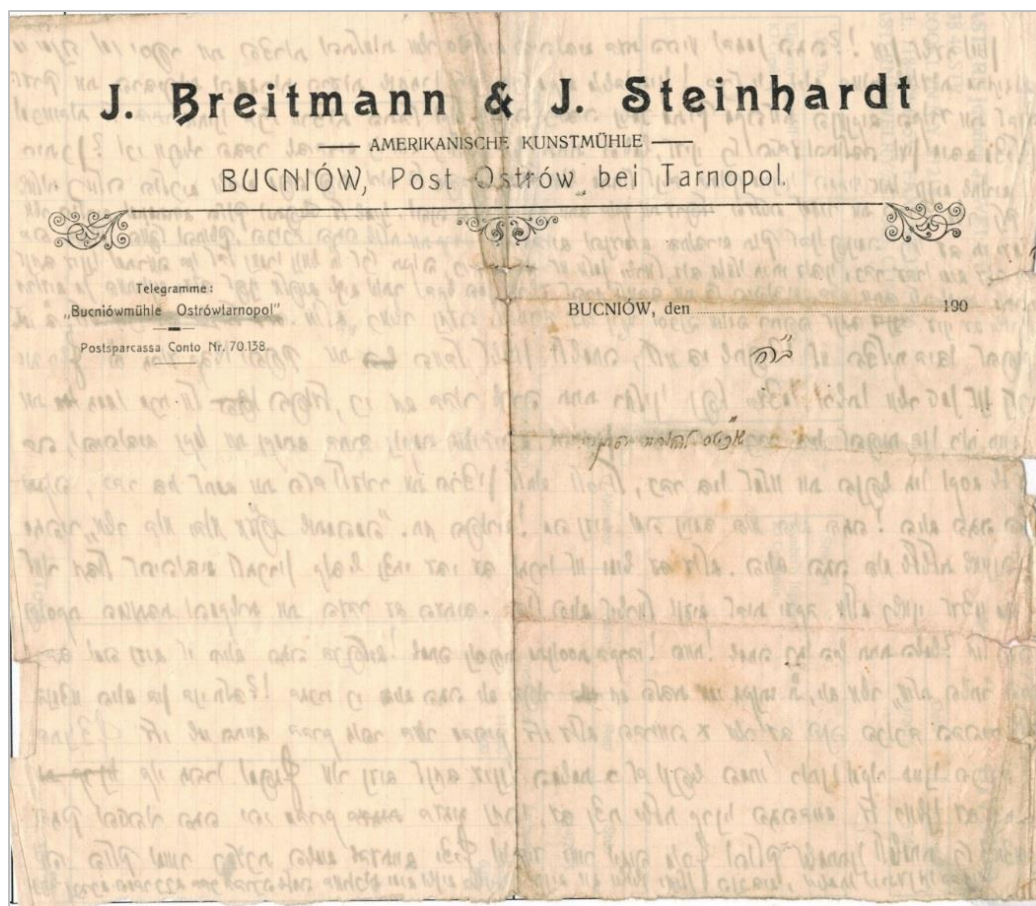
הקטע נכתב על גבו של נייר מכתבים רשמי של השותפים J. Steinhardt ו-J. Breitmann (ברייטמן ושטיינהרט) שברשותם היתה טחנת קמח מתקדמת ("אמריקאית"; Amerikanische Kunstmühle), בעיר בודזאנוב (Bucniów) הסמוכה לטרנופול (אז גליציה, כיום אוקראינה).

מן הדברים עולה שהם נכתבו לרגל יום ההולדת לסבתו של הכותב, שחל ביום הפורים:

"מי ימנה ומי יספר את הצרות והתלאות אשר סובלים היהודים בעת ההיא ובזמן הזה?! אין לשער ואין לערך את הרדיפות והגזרות הרעות שנגזרו עלינו בכל מקום מושבותינו! בכל יום ויום באות שמועות מרגיזות ומכאיבות על דבר אחינו בכל ארצות התבל וקול אנחה כבדה נשמע מתוך מקהלות הנאנקים הקורע את לבנו -- היתכן? וכי אפשר הדבר שדברים נוראים כאלה יעשו תחת השמש, לעיני כל הטבע והתולדה ואין מידם מציל? שאלות כאלה הולכים ושבים מפה לפה ורוח של ספק, רוח של יאוש מתחיל לנשב בתוך מחנינו המביא אתו עננים שחורים אשר הולכים ומתמתחים הלך ומתפשט על שמינו. והנה האח! כוכב אחד בוקע את ערפלי העלטה ומאיר את הדרך אשר נלך בה בתוך האופל והחושך, הכוכב הזה שולח את קרניו הזהביים והנעימים החודרים תוך לבנו פנימה כמו עד חי יעמוד לנגד עינינו ומתראה בנו לבל נאמרו נואש ח"ו לכל תקוה, כי עוד לא אלמן ישראל, עוד גואלו חי חי עודנו, כבר עברו ימים עוד גרועים מן האחרונים, עוד לפני אלפים שנים ויותר בקש המן הרשע להרג ולאבד את כל היהודים ביום אחד ולהשמידם מתחת שמי ד', אולם כאשר נגעה החרב עד נפש וסכנה איומה רחפה לנגד עיני עם ישורון, אז חשף ה' זרוע קדשו והפך את האבל לששון ולשמחה, ולא די שחפצו לא הצליח בידו להפיק את זממו מכח אל הפועל, כי גם בבור שכרה תחת רגלינו נפל בעצמו, ורשתו אשר טמן לנו נלכד בה, כבר דיו לחמם את הלב ולעורר את הרצון ללחום ולסבול, כבר דיו למלא את הנפש זיו וקסם של עתיד מזהיר "אשר בוא יבוא אעפ"י שיתמהמה". חג הפורים! מה נעים ונחמד הוא היום הזה! היום הזה הי' לה לאור גדול להיהודים ולזכרון קודש נצחי עדי עד וזכרו לא ימוש עד עולם. היום הזה הוא שלשלת שאינה פוסקת המאחדת והמקשרת את העבר עם

העתיד. גדול היום הזה לישראל ונעים לבית יעקב. אולם כשאני לעצמי מה נכבד ומה נעים לי היום הזה בכפלים! שמחה נוספת מתנוססת בקרבי! האח! שמחה כזו היש תחת השמש? גיל כזה הנמצא היום בין בני חלד? בזכרי כי היום הזה יום הפור גם הולדת אמי זקנתי ת', יום אשר "אילת השחר" החל להתנוצץ עלי שמי החיים בברך זוהר באור מבהיק עלי עולם הבריאה אשר עד הנה הכוכב הבהיר שולח קוי זהרו ומפיץ אור נעים לנגד עינינו המשמח לב ונשפ המחי' [ה] רוחנו ומקור חיינו הכוכב הזך והטהור הזה יהי מבריק בעוזו נגהו, עד נצח ישלח קרניו הזהביים על ראשנו עד נצח ויהי הולך ומאיר כמלכת השמים שבעתיים יציץ ויופיע יאיר ויגיה מוסף והולך לשמחתנו ולשמחת כל צאצאיכם, כנפש נכדכם המברככם בברכה שלמה באריכות ימים ושנים ושנים ורעננים אז ישישו יגילו הנכדים, וישמחו ויתענגו הבנים".

צדו השני של הדף

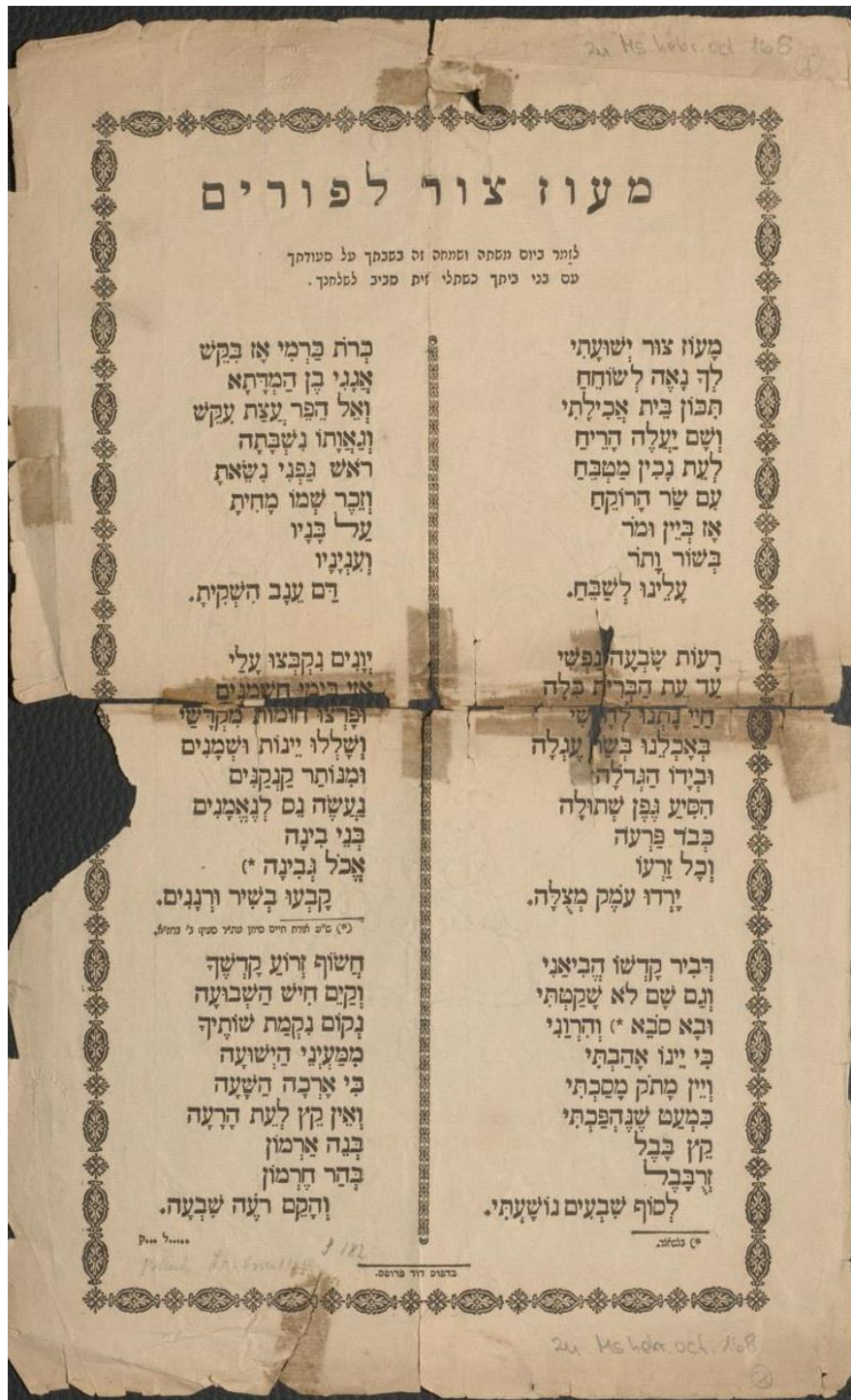

מעוז צור לפורים - אמשטרדם, 1840 בערך

ר' גבריאל פולק, מחכמי אמשטרדם, מחבר ומ"ל של כמה ספרים, חיבר והדפיס "מעוז צור לפורים", חיקוי לשיר המקורי על חנוכה.

השיר נדפס על דף בודד בדפוס דוד פרופס באמשטרדם, בסביבות שנת ת"ר (1840).

את הסריקה מצאתי באתר אוניברסיטת גתה בפרנקפורט דמיין:

מאוחר יותר, הדפיס המחבר את השיר בספר 'תורה אור', שהוציא לאור באמשטרדם בשנת תרי"ז (1857).

השיר נדפס שוב בכתב-העת התורני 'וילקט יוסף' שהוציא לאור ר' יוסף הכהן שוורץ הי"ד, בפאקש שבהונגריה (שנה שמינית - תרס"ו [1906], גליון י', עמ' 62).

"דרך הנשר" - קונטרס עברי לזכרו של הקיסר לאופולד הראשון - בדפוסו של ר' שבתי בֶּס - דיהרנפורט, 1705 / גירוש יהודי וינה, 1699-1700

באתר הספרייה הלאומית הפולנית מצאתי סריקה של קונטרס לא ידוע (לא נרשם ב'מפעל הביבליוגרפיה') שנדפס בשנת תס"ה (1705), בעיר דיהרנפורט (Dyhernfurth) בדפוס העברי של החכם הנודע ר' שבתי משורר בֶּס, מחבר "שפתי חכמים" על התורה.

הקונטרס, ששמו "דרך הנשר", הוא הספד בעברית על מותו של הקיסר לאופולד הראשון - קיסר "האימפריה הרומית הקדושה", שנפטר באותה שנה, והוא סוקר בקצרה את תולדות חייו ופועלו.

חיבור זה נכתב ע"י מלומד נוצרי בשם דניאל ספרינגר, שהיה פרופסור ללשון הקודש ולשונות המזרח בעיר ברסלאו (Breslau). כיאה להתמחותו נכתב החיבור בשלוש שפות, כפי שצוין בשער: "נרשם ונעשה בלשון עברי וכשדי [ארמית], ובלשון אשכנזי [יידיש] באותיות יהדות [!]. ואולם, בסריקה שמצאתי קיים רק הנוסח העברי.

משעשע לראות את השימוש שנעשה כאן בפסוקים, פתגמים ומוטיבים יהודיים. לדוגמה: השנה תרס"ג לפ"ק (דהיינו שנת 1663 לספירת הנוצרים, לפ"ק = ללא ספרת האלפים), נדרשת כנוטריקון "סוגר תוגר" על נצחונו באותה עת במלחמה עם האימפריה הטורקית (המכונה בספרות הרבנית 'תוגר'), וראשי התיבות של שמו בעברית: "לעאפאלדוס הקיסר", נדרשים אף הם: הקיסר לכד ערי אוטמאן פילט אונגאריים לחם דולקי ורודפי סגולתו, הוא קם יורה סוסי רכביהם", וכן הלאה.

מתברר שהקיסר ה"רחמן" וה"צדיק" לא היה כ"כ נחמד ליהודים, והוא זה שהורה על גירוש היהודים מעיר המלוכה וינה בשנים 1699-1700.

ההחלטה על גירוש היהודים מוינה נתקבלה בסוף שנת 1699, בעידוד אשתו הראשונה - מרגריטה, שהיתה בתו של מלך ספרד והורגלה לחיות בארץ נקיייה מיהודים, ובתמיכתה הנמרצת של הכמורה ולחצם של תושבי וינה הנוצריים, שהבטיחו לשלם לקופת הקיסר את המס השנתי שמשלמים היהודים. לאופולד חתם תחילה על צו גירוש המורה ליהודים העניים ובעלי הרכוש המועט (אלו שאין לאוצר המלכותי כל רווח מהם) לעזוב בתוך שבועיים. בהמשך גורשו היהודים האמידים והעשירים, שהיוו את מחצית יהודי העיר. גירושם התעכב מספר חודשים עד שהספיקו לחסל את עסקיהם ולמכור את נכסיהם, עד יולי 1700 עזבו כל יהודי וינה את העיר. שמו של הרובע היהודי, שנתפס על ידי התושבים הנוצרים, נקרא מאז "ליאופולדשטט" כאות תודה לקיסר על גירוש היהודים. מהר מאוד עמדו בווינה על הטעות הכלכלית שנעשתה בגירוש היהודים, אשר תרומתם לכלכלת המדינה היתה חיונית, והיהודים הורשו לחזור אל העיר בצורה הדרגתית.

כותב ההספד שלפנינו לא התעלם מפרק זה בחייו של לאופולד, אך העמיד זאת באור מחמיא לקיסר המהולל, וכך לשונו (עמ' 3, טור ימני):

"בעת ההיא יצאה ציווי חזקה מהקיסר יר"ה [ירום הודו] והוגלו יהודים הרבה, על ידי גרמם וגירתם, מהעיר ווינה וממדינת אויסטריין [אוסטריה], ואחר כך גם הנשארים הלכו ונחלקו ונתפזרו במדינת פיהם [בוהמיה] ומערהערין [מורביה] ומקומות אחרים, ועם כל זה הראה הקיסר יר"ה חסדו באופן זה שקודם יציאתם נתן להם רשות ופקידה, למכור כמויות נפשיהם את בתיהם ואת כל רכושם ואת כל אשר להם, ולשלם חובותיהם, ונגד זה לכוף גם את בעלי חובותיהם לשלם להם, ואף גם שגלו לזמן מה כנ"ל, נכמרו רחמיו וחסדיו המרובים והגדולים של אדוננו הקיסר יר"ה, והרשה להניח אותם אנה ואנה באיזה מקומות".

הרי שהיהודים גורשו "על ידי גרמם" - כלומר, באשמתם!

מעניין לציין את שכותב ההיסטוריון שמעון דובנוב, כי ליהודים המגורשים נתנו תעודות המעידות כי גורשו מן העיר "לא מפני חטאים שחטאו, אלא על פי רצון הוד מלכותו הקיסר, הממאן לסבול אותם בארכידוכסיותו באוסטריה" (דברי ימי עולם, ז, עמ' 146).

בסר

ספר

דרך הנשר

זהו רשימת גדולי מעשי הנשר הגדול מאוד

לעפאלדי

הראשון הקיסר רומי ואשכנזי וצל :

מיום לרתו עד יום פטירתו

נרשם ונעשה בלשון עברי ובשני : ובקשון אשכנזי : באותיות יתדות :

על ידי תניאל ספרינגיר

פראפעסור לינגווע סאנקטע (פירוש עוסק ומלמד לשון חקודש)

ומאגיסטר (רבי) של פילסופיא ועוסק בהקמה

האלהית : ובקשונות המזרח :

פה קריה נאמנה

ברעסלויא

המהוללה עיר ואם מדינת שלעזא :

הנה כנשר יעלה ויראה למספר רומי 1703 לפק

ולמספר החורים 8 תגבנה כנשר 465 לפק :

נרפס פה דיהרן פארט

טח תסה לפק 5465

בדפוס המשובח על האלף כמירר שבתי משורר יצא

מי שנפטר בנחת רוח
 נקבר בבאן הלא
 ריכס וארון ארון לעאפאלרוס הראשון הנבחר לקיסר רומי מרבה
 ומגדיל המלכות לכל זמנים מלך באשכנז הונגאריא פיהם ראלמאציא
 קרואציא ושקלאבונגיא אפרווכסס לאויסטרייך ארון ונשיא לבורגנר
 פחה הגבולי במערה הריין נשיא בלויצינבורג וכל עזא וכולי וכולי

מועלות : (פוח מלא הרמו של שמו)

לעאפאלרוס (עלה אל דפוס) שחם אותיות

על כבואיחר מחלקות צמאות אנשי הרמים של
 ממלכות פולין דענימארק ושוערין על ידי
 הצלחת חלוצי מוונות והגזע מלך פולין ועל מלך
 דענימארק לכל אחר אצט מקבחו בשנת
 תרנ"ט לפק בוונא ובמקומות אחרים ציוה להכיר
 את סדרים טובים מדיניים הנצרכים עבור מלבושים
 אטורים ועבור קידוש ימים טובים בשנת
 תר"ס לפק עמד לימן צדק ועור לאנשי מלכות
 פולין ושוערין לכות ברות שלום עולמי בין ידי
 לזה בבית הכנסת אוליוא גם כן עור עור שיעור
 תנאי השלום בעיר קאפנהאגן בין דענימארק
 לשוערין בהצלחתו בשקובלאת שבועת השתתפות
 מאדוני אלפי עמורי מצב מרינות שטיעמארק
 קארענטן קריין ופריאוויל נתמפל בכבוד גדול
 בגרעין ורבה בתוך שלשה שעי הכבוד אשר עשו
 ובנו לכבודו ונישאו פתחי העיר בכוא מלך

לעאפאלרוס מית מלך חפבור היה

עזו וגבור הקיסר גבור מלחמה :
 בשנת תרס"ב (הוא תס"ב סכך תונר) לפק
 עמדו חוק חלוצי לחלוק לקראת קיסר ישמעאלים
 בכה גדול ובקורע נסיה והרגו בקרואציא
 בשנת תרס"ג (הוא סגר תונר) לפק שני אלפים
 טורקים השבה והגלה רובם וקשה של רב בשנת
 תרס"ד (הוא תס"ד) לפק : הראה את כעלה
 עצמותו ביום ועד כסדר קבלת מלכות ברענעשבורג
 לפני כד שלטימדיט הנמצאים שם בעת ההוא לכו
 הרבה ערי ישמעאלים ומצאו בחנה ענינים רבים
 מועילים למלחמה ומקצתם של הערים הלכדות
 שרף פאש ובמחניהם שלדו שלל עושקורגו כמה
 אלפים מאויבים :

לעאפאלרוס הקיסר לכה

ערי אונגאריים : לם ד ללי וירדפי ס גולתו

הוא

שהיה קיסר רומגדול עליו ומלך ופרתם המדינה

גולר בוונא עור ואם למדינת אויסטרייך בבנקר
 בשעה רביעית יוד ימים לחודש יוניאום בשנת אלף תר"ס
 למספרו מספר המשיחים ארוננו אכיו היה חוד
 וחרת הפארת הקיסר פירדנאנדוס השלישי :
 הקיסרית אמו היהת מרים מנה בת מלך ספרד של
 פיליפוס השלישי : בעצם היום שנולד בו נטפל
 בטבילת קודש בתוך ספל או קערת זהב פולח על ידי
 חסר הנשיא הארון פיליפוס בריער הגמון
 בווינא ונקרא בשם **לעאפאלרוס**

אונגאציאום : ובתנע לשנת

הוא שנת א תרנ"ד נתבשר לו בבהמטה ברצון טוב
 ובגשפ הפצח כתר מלכות האונגאריא מחאונגים
 עמורי אלופי מנחגי המדינה להשים הכתר על ראשו
 בלי בחירה כלל גם להכנסתו לקבלתו פראוי למלך
 הנבחר להונגאריא : בשנת א תרנ"ה ציוה
 ארוננו אכיו לראשי ארוננו מצב מדיני לאויסטרייך
 לעשות קבנחיל את שבועת השתתפות נאמנות
 והתחייבות : וקורם עשיית ההשתתפות הזאת בעת
 הכאת הערי מלכות כניאפורג נראה נשר אחר
 גדול כאר ועפף ג פעמים סביב למרכבה אשר
 חושבו בו חתכשימים ושקף דרכו אתר זה נמנו לו

הטלה של חב ביום האזינה הנקרא עקסאודי
 ביום דומיניקו חמישי אחר חג השילוש הקדוש
 נגמרה ונשלמה תהכתרתו למלך אונגארי : לאחר
 זאת בשנת תרנ"ז לפק נבחר ללך מדינת
 פיהם בפראג עיר ואם המדינה בכבוד גדול כאר

בשמת רבה בכל החוצות וחשווקים : בשנת
 תרנ"ז לפק אחר יום פטירתו של ארוננו אכיו היה
 בן יז שנים וקיבל עקיו בשלמות את הנחגת כל
 ממלכות וארצות של ירושת אביו : בשנת תרנ"ח
 לפק נדחר בפראנקפורט דמיין לקיסר רומי
 ועלה הוכתר שמה במנחגים ימים ומפורסמים :
 בשנת תחאת ביקר וחפיש את בית הספרים המעולה
 בטורינקער וגלר בה לכל איש את אהבתו
 המיוחדת לחכמות חשובות ולידיעות

הוא קם ויהי סמי רכבדים :

בשנה ההיא כרת ברית שלום עם טורק גדול על משך
עשרים שנה : בעת הזאת עשה חתונה עם
הגבורה מארנאריא אינפאנטין :

בשנת תרס"ז ויכוו השם כבן זכר : ובשנת תרס"ט
בבת : בעת הזאת יצא ציוו חזקה מחקסר ירח
והוגו יחורים הרבה על ידי גרמס וגרמס
מזער וינא ומכרית אויסטריה ואחר כך גם
השארם חלכו ונחלקו ונתפזרו במדינת פיס
ומכרית ונמקמות אחרים : ועם כל זה וראת
הקסר ירח חסרו באופן זה שקדם יצאתם נתן
לחם רשות ופקידה : למכור כאות נפשה את
המדינות כל רכושם : ואת כל אשר להם : ולשלם
חובותיהם : ונגד זה לכוף גם את בעלי חובותיהם
לשלם להם : ואף גם שגלו לזמן מה כנל : נכמרו
המדינות חסרונם והגרולים של ארונם הקסר
ירח : והרשע להחית אותם אנה ואנה באותה מקומות :
בשנת תרע"ז חרם מחליו משער מות לשערי חיים
ויספא : בשנת תרע"א ציוו להסיר ראשי סורי
מורדם שלשה פחות חונגארים : נאראסטי
פראנציאני וסעריני : בשנת תרע"ב נולד לו
בן ינא ברו הרוכסת כרם יוספא אנטוניא :
בשנת תרע"ג החקשר בתנאי וזוג השנה עם
קלודיא פאליציטאס בעיר נרעין : בשנת
תרע"ז נחברה

ונבחרה לולקסית לבת זוגו השלישית :

עלעאונורא מארנאלינא מירעניא :

בשנת תרע"ז עשה עמה נסיעה בכבוד גדול בוינא :
בשנת תרע"ח נולד לו למלך טיב
יוסיפוס הראשון אשר לעת עתה ירשאת
בסאמלכות ארנו אביו ומתנוג

במלך המדולד במעשי וחכפאר בהכמתו
והמיוסם בגבורת ירח : בשנת תרפ"א
דבריו בקול תרועה כגלו וצוואסר באסור חזק בכל
ערי סמלכות משקלם : שלא יקרא איש לרשעו לערור
חזק להם או לקרב לחרב ולחנית כלל : בשנת
תרפ"ג נישואו בנשיא קאדעם שני מאות אלפים איש
וציר עיר ווינא : אשר שם הוא משכן כבוד הקסרים
ולחמיו עליה : ללכור אותה : והיתה חצר וכל
המדינת בסנה גדולה מאד עד שבאותה שנות הגדולות
אשר אתו בברית ואנשי שלומם : והרגאות הטורקים
ושללו את כל רכושם : את כל אשר להם : והחרימו
אז אלהיהם ואת כל מתניהם : והצילו בעזרת השם
ביום יב ספסעמפרים את העיר וכל המדינה :
בעת הזאת עשה הקסר רמו באותיות
של שמו לעאפאלרוס אסיד ואפעל : ונעשה

הצלה חזאת :

בשנת תרפ"ג שנת פגרו
בהטורקים עם מתניהם : בשנת תרפ"ד הצליחו
אנשי חיל וצבא הקסר ירח והרגו קרוב לער אופן
חמשת אלפים טורקים : ויתר מלחמתו והצלחות
ופעולותיו והרחבות גבוליו עד ארצות המזרח : אן
פאן מקומי : ועצמלספר הכל בארבות : ולאחר
איתו שנים פרת ברית שלום עם שער (אוחצר)
האושמאן על כח שנים רצופות : וזמן קצר קודם
פסירתו : הצילם מבנת השיעבוד : בסערת מלכי
ואנשי בריות כמעט את כל מלכותו מלכדות ונשיות
בדת ראיות של אויב השני הצרפתי במשך ארבע
שבועות בשני מלחמות קרוב לשעלינבערג : ודוד שטאט :
ובזה החזיר לאשכנזים את כבוד גבורת מלחמותיהם
הנהוג אצלם במקדם : שהסיג אחר חרף רקבון של
שנים : הצרפתים מנגינת מלכותו : ומכרם
אדנות הקסר : הסיר חרדה וחרר של קדנת הטורקים
שכל אחר עב לקבמו : וכדי שאכלול קצת מדינת
מעלות הקסר וצל : אומר אני : שהיה דומה
לדברים המוכרים לשלוש מדינות גבראם : לזכר
במדינתסוק : עבור קרור ואור הדור : לארץ
במדינתסוק : עבור גדול ונבחות שכלו והבנתו :
ולשער : מבלי כנף : עבור מעלתם פריחתו תחת
שמים : לבדרינת עליונת השלטון והכבוד האנושי :
וכן היה לפי מרתואש חיל : נמשך לבכא בלתי ירא
והחד כפני ציוו חקמים עליו : עבור והנחה הוא לשמו
ושמו נאה לו : לפיו ונצות : שעל ידם הפיל
את פלישתים הטורקים : והחרוה קמלך דוד עליו
השלום : מחבאת משועבדיו : השבח את המיד
למכות והועלת הכלל : ובחיות שהיה אב נאמן וקני
ארץ מולדתו : ברקו צדק נכלל לבנותו פוכבמו
טוב : להשפעת תחת שמינו האשכנזים : הוא
והנהו המפוארת : היומלאי חסדים : באופן
שבאם יאבד חיו החסד פהעולם : ויכל להמצא
ולתחדש אצלם : גם לא לבש בגדי קושי ופך
רק בגדי הרפוף והפזן : במשלו על אנשי נאמנותו :
לא הכפיר עליהם : ולא יסר אותם בעקרבים : או
בשומים : היה רודף אחרי שלום : ורצון : על
ידי משרתיו : בוינא שפייער : ורענישפורג
ובמקומות אחרים : גם ביונישאי גרמניא חמולקים
השיבו והשלם : את השוואותיו והבשחותיו שמר ונצר
כלי שניו לשבחולתה : וזה היה עקר יתד הקבועה
לבנותו : ותכלית ממשבותיו : לתגדת אסנת
המשיחיים בכל מאמציהם : הן ביום שלום או בשעת
מלחמה : והכל בעצה ובפשלה :

נ לעפאלרוס נשיריקן סוד אל פעל : בעל
תנא חסד : שדוע ומכואר לו
חשב : לחיות חן : חסד : ורחמים מרת האלהים
תפבר : שמעשה סגלתו הוא לרחם ולחוס על בראיו :

אם

מלכות פתח תשע וארבעים שנה : ונפתר בשנות :
חרכים בחולי החוח מערב ברוח ומים : והניח בצער
ואניה : את זוגתו הקטרת : ושני בניו קטרים :

יוסף וקאאלום ירה : ומרית
אוסטריך : וכל
אחכיו הנאכנים : אף שהיה מעט זמן : התחמיתו
קודם זמנו : הלך והלך : דחיים הנצחיים ולמספר מלכי
מאשרי ובקדשי ירושלים חקדו שחר העליונה : לפאה
ולעשר שם בפתר חכמה שלמה : והכבוד המדי
והצלחה קיימת : תהא מנותנתו פתו זעיל בחיק מחלת
עפר : ונפשו צורח בצורח החיים העולמיים : אם

מצבה : הואת חקוקה בכתב כפרש בלשון הקדש
דדור אחרון : לספר ולחלל עם נמרא
בארצנו ובארצות אחרות את השם האדיר של
לעאפאלרום זעל : ואת מעשיו וסודות
המבולותיו וצאצאיו : וכל וכל השם
רבות העולם : אשר העלה את אדונינו הקיסר הגדול
והוציא אותו בשם טוב מן העולם : ומה טוב ואשר
חלקנו : שקודם ששקע שמשו של
לעאפאלרום הגדול : הורית המכה
שמשו של אדונינו הקיסר : ויסקף
בני יום חורו : ותגדל מלכותו ומשלתו אמן :

נעשה על ידי עבד מוכני אפר כירה : **דניאל ספרניגיר** פראפעסור לשון הקודש
בעיר **ברעסלא** יעא :

בשנת רעון שוכני סנה ותבואתה לראש יוסף : אכיר :
שחוא התסה האלפים תסה לבריאת עולם :
יהבד האל בתעצובות : אשר עורנו להעתיק בשלמות :
המצבה הואת בשלשה לשונות : להעלות בכל המדינות :

יאזעפוס

ואחכיו נצאת השמש במורתו :
קארלום
וורד השמש
לעאפאלרום
היה השמש
לעאפאלרום

אם נספר מרותי משובחות ומעשיו האדירים : יכלו
שמה ימים של שנה פלה : כפי מספר מלכת

הקסר שמה
ובאשר שממלת הקסר על דרך תבורת אחרות
נשקטון יצא לו קר בשנת סה
יובל להיות רמו שנעשה קר בשנת סה
לחיו : ביום זה לחודש מאי : לפרט שתה
מסמבורך משלי המו שהיא דהרים
שנת תסה לפק באשר
שלעאפאלרום זעל :

ל יש בעל נפש
ע מור המני
א וצר כלום
פ שיש החוק
א שיש ויכוח לממכותיו
ל פיד המאיר
ר ביר העצת
ו חצר תכולת
ס כך למדינותיו :

לבן הנחג ביושר עד אחריתו : מלך עד
מלכות רומית במשך שבעה וארבעים
שנה ועל מלכות הונגאריה חמשים שנה ועל

נעשה על ידי עבד מוכני אפר כירה : **דניאל ספרניגיר** פראפעסור לשון הקודש
בעיר **ברעסלא** יעא :

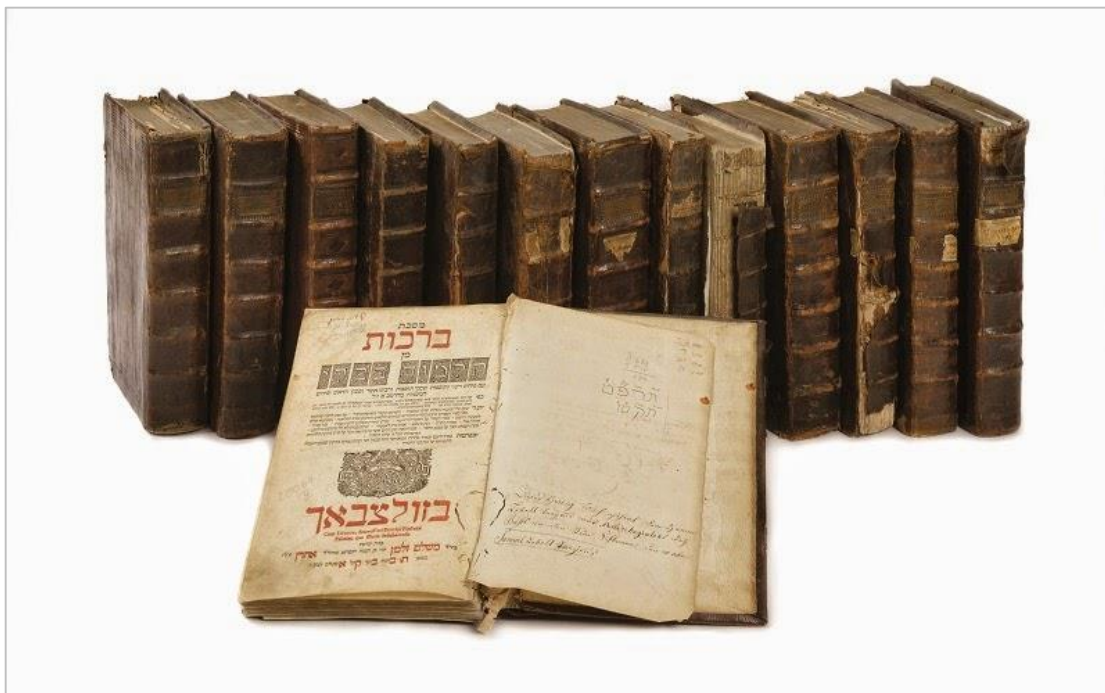
בשנת רעון שוכני סנה ותבואתה לראש יוסף : אכיר :
שחוא התסה האלפים תסה לבריאת עולם :
יהבד האל בתעצובות : אשר עורנו להעתיק בשלמות :
המצבה הואת בשלשה לשונות : להעלות בכל המדינות :

יאזעפוס

ואחכיו נצאת השמש במורתו :
קארלום
וורד השמש
לעאפאלרום
היה השמש
לעאפאלרום

ש"ס זולצבאך וגלגוליו במהפכת "אביב העמים"

ל'קדם - בית מכירות' הגיע לאחרונה סט תלמוד בבלי, מהדורת זולצבאך תקט"ו-תקכ"ג (1755-1763). מדובר ב-14 כרכים גדולים ומרשימים, עם כריכות עתיקות, עשויות לוחות עץ המחופים בעור.

כל הכרכים הגיעו ממקור אחד, ועל כן, בכל הכרכים חוזרים על עצמם בווריאציות שונות, רישומי בעלות וחתימות מאותם בני משפחה. לפי החתימות מתברר כי כרכי הש"ס היו שייכים תחילה ל"שני אחים הר"ר איצק ו... הק' פייפר [חיים ישראל] שיפף", ושל בני משפחה נוספים: "הקטן משה שיפף", ו"האלוף והקצין מופלג כש"ת כ"ה ליב שיפף". הכרכים התגלגלו לנכדו של ר' ליב שיפף, רבי משה העכהיימר, שהותיר את רישומיו בכל הכרכים. מתברר שר' משה הנ"ל היה מתמיד גדול, שכן בכל אחד משערי המסכתות, נמצאים רישומים בכתב-ידו, בהם תיעד את התחלת הלימוד באותה מסכת וסיומה.

רישומים מן הסוג הזה נפוצים בספרי קודש. הנה דוגמה אחת מתוך רישומיו של ר' משה, על השער של מסכת סנהדרין:

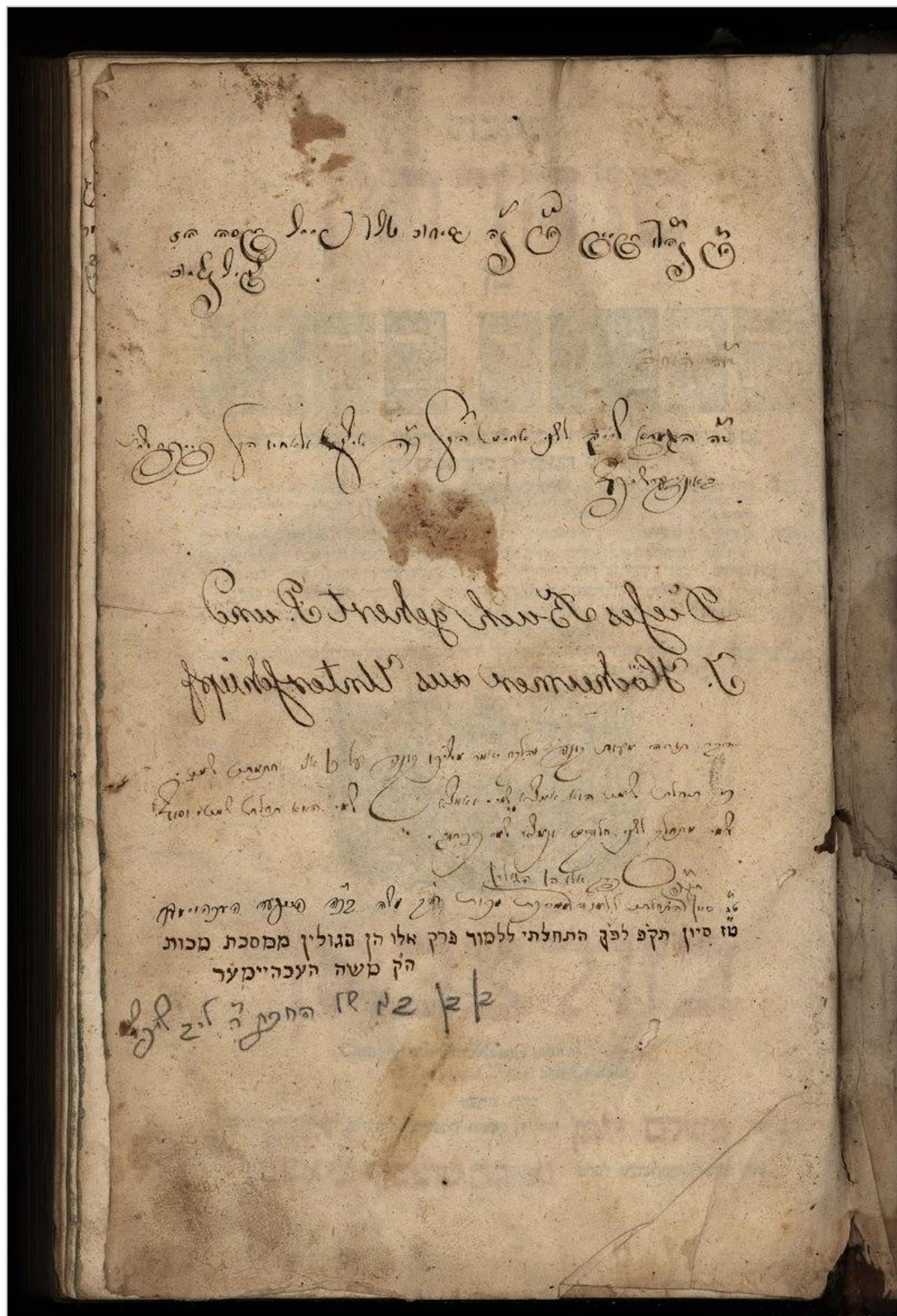
"סיימתי היום יום וי"ט שבט תרל"א מסכת ע"א [עבודה אליהם] והתחלתי היום ללמוד מסכת סנהדרין, ה' יזכני ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל מצותיך, הק' משה העכהיימער".

"סיימתי היום כ"ד תמוז תרל"ח מסכת ע"א והתחלתי ללמוד מסכת סנהדרין, הק' משה העכהיימר".

"סיימתי מסכת ע"א היום כ"א אב תרמ"ה והתחלתי ללמוד סנהדרין, הק' משה העכהיימר".

רישומים כאלה מופיעים כאמור, בשערי כל המסכתות, ומתעדים את שקידתו של אותו ר' משה.

בדף הכריכה הקדמי של מסכת סנהדרין, מופיעים רישומי בעלות מבני המשפחה, שמצטרפים לאוסף
טכניקות רישומי הבעלות, שהבאתי ב'נוטריקון' מספר פעמים.

בראש העמוד, רישום בעלות ב"כתב מראה":

"זה הספר שייך לשני אחים הק' כ"ה פייפר ולהק' כ"ה איצק שיפ".

מתחתיו רישום בכתב רגיל:

"זה הגמרא שייך לשני אחים הק' כ"ה איצק ולאחיו הק' פייפר שי"ף] באונדערשיפף".

לאחר מכן רישום דומה בלועזית, אף הוא ב"כתב מראה".

ואז רישום מליצי, המתחיל בווריאציה של רישום נפוץ שגרסאות שלו הבאתי בעבר, ומסתיים בחידה על שם הכותב:

"דבר תורה מעות קונות, והלוקח יאמר משיכה קונה, על כן אני חתמתי שמי, כי תחילת שמי הוא אמצא [אמצע] שמי, ואמצא [אמצע] שמי הוא תחלת שמי, וסוף שמי מתחלק לשני חלקים [!]
ונמצא שמי נכת(ו)ב".

החידה רומזת לשם 'משה', והיא חידה מפורסמת וכדוגמתה נפוצות ברישומי בעלות, אופן הפתרון הוא כך:

תחילת שמי = דהיינו תחילת המילה 'שמי' - כלומר האות ש' - היא אמצע שמי (משה).

ואמצע שמי = אמצע המילה 'שמי' - כלומר האות מ' - היא תחילת שמי (משה).

וסוף שמי = סוף המילה 'שמי' - כלומר האות י', שערכה הגימטרי 10 - מתחלק לשני חלקים, דהיינו 5 = האות ה' הנצבת בסוף השם (משה)?.

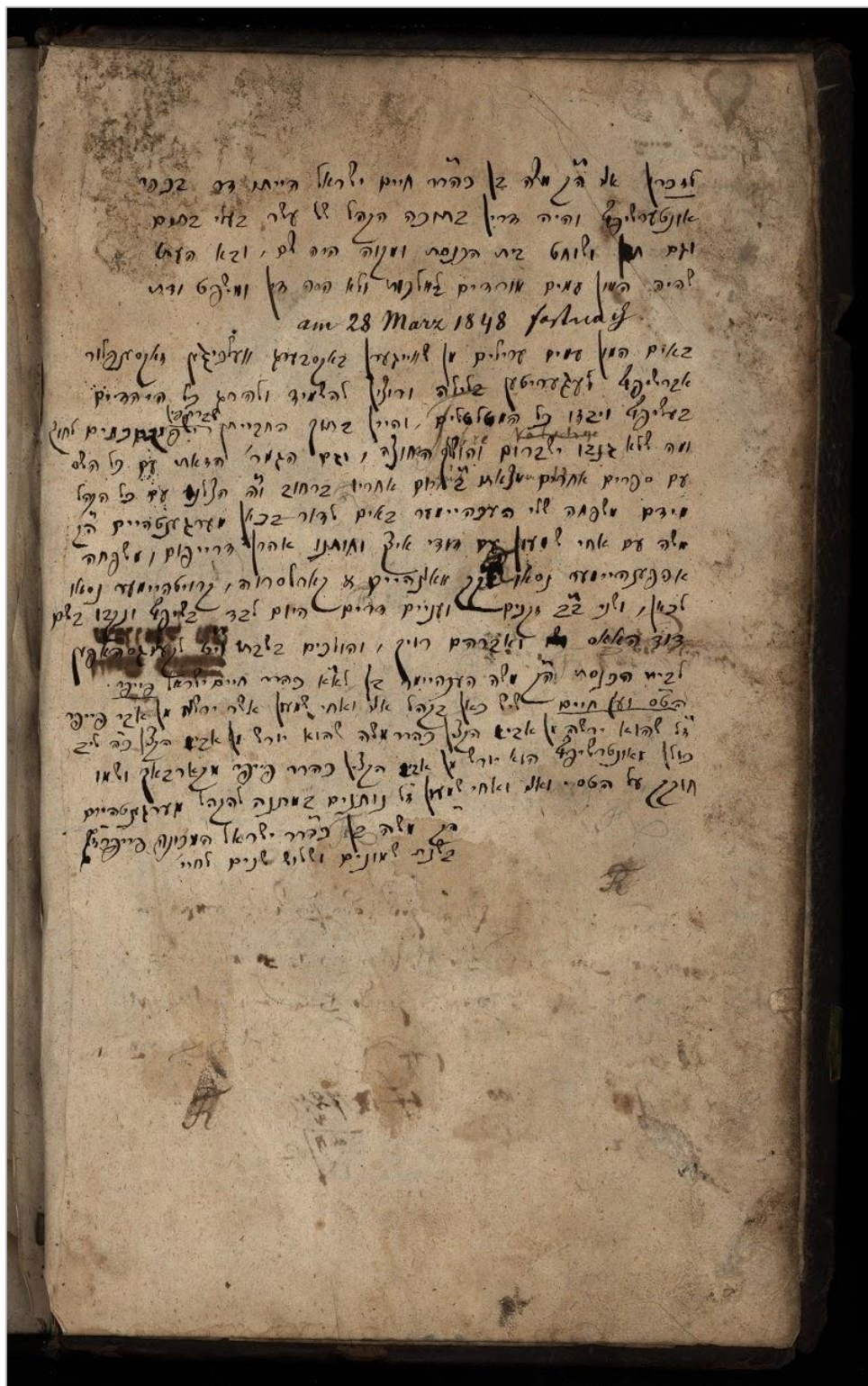
בתחתית העמוד רישומים משנות תק"פ (1820) מאת ר' משה העכהיימר על התחלת הלימוד במסכת מכות.

⁷ חידה דומה על השם 'ישראל' הבאתי בעבר בנוטריקון. ראה חידות מסוג זה 'אברהם' 'יצחק' ו'יעקב', בספר 'ילקוט שירי תימן', מאת יהודה רצהבי, ירושלים תשכ"ט, עמ' 178; ובעמ' 179 שם, שתי חידות על השם 'משה', האחת במתכונת דומה לחידה שלפנינו. לחידות שפתרון שמות, ראה: נפתלי בן מנחם, ענייני אבן עזרא, ירושלים תשנ"ח, עמ' 144-148; מאשה יצחקי, "ארבע חידות חדשות משל אברהם אבן עזרא", פרקי שירה, ב, הוצאת בר אילן, תשנ"ט, עמ' 49-52 (תודה לר' משה שפרבר).

אך המעניין ביותר הוא הרישום הארוך שמופיע בכרך מסכת שבת, בעמוד הכריכה הקדמית.

רישום זה כולו בכתב-ידו של ר' משה, והוא נכתב כשהיה בן שמונים ושלוש וישב בעיר מערגענטהיים (Bad-Mergentheim). בתחילת דבריו הוא מספר את שאירע לכרכי הש"ס במרץ 1848 - בתקופת "אביב העמים" - כשאספסוף של מורדים התנפל על בתי היהודים וערך פוגרום. רכושם של היהודים נבזז והספרים הושלכו החוצה. ר' משה מצא את כרכי הש"ס מתגוללים ברחוב ואסף אותם בחזרה אליו [ואכן, ניתן לראות את עקבות הבוץ והכלוך, בעיקר בכרך מסכת שבת - ראו בתמונות הבאות].

בהמשך הרשימה כותב ר' משה פרטים מעניינים על תולדות משפחתו ועל היהודים בגרמניה (בכפרי דרום גרמניה, מחוז באדן והאזור; חלק מהשמות טרם זיהיתי - אשמח לעזרתכם).

"לזכרון אני הק' משה בן כהר"ר חיים ישראל הייתי דר בכפר אונטערשיפף [Unterschüpf] והיה דרין בתוכה הקהל של עשר בעלי בתים וגם חזן ושוחט בית הכנסת ומקוה היה שם, ובא העת שהיה המון עמים מורדים במלכות... Marz 1848.... באים המון עמים ערלים מן שוויגערן באקסבערג [Schweigern, Boxberg].... לעגערטען בלילה, ורוצים להשמיד ולהרג [!] כל היהודים [!] בעשיפף ויבזו כל המטלטלים, והיין בתוך החבייתן [!] שבר... ישפכו [?] כמים לחוץ, ומה שלא גנבו ישברו והושלך החוצה, וגם הגמר'א [הזאת עם כל הש"ס עם ספרים אחרים מצאתי ב' יום אחריו ברחוב, וה' הצילנו עם כל הקהל מידם.

משפחה שלי העכהימער באים לדור כאן מערגענטהיים [Bad-Mergentheim], הק'טן] משה עם אחי שמעון עם דודי איצק וחותנו אהרן דרייפוס, משפחה אפפענהימער נסעו מק"ק מאנהיים... ושני ב"ב [בעלי בתים] זקנים ועניים דרים היו לבד בשיפף ונקבו בשם דוד האס ואברהם רויך והולכים בשבת וי"ט [וימים טובים] לקענגסהאפן [Lauda-Königshofen] לבית הכנסת. הק' משה העכהימער בן לא"א כהר"ר חיים ישראל פייפר.

הט"ס ועץ חיים שיש כאן בקהל אני ואחי שמעון⁸ אשר ירשנו [?] מן אבי פייפר ז"ל, שהוא ירשה מן אביו הקצין כהר"ר משה שהוא יורש מן אביו הקצין כ"ה ליב כולן [?] מאונטערשיפף. הוא יורש מן אביו הקצין כהר"ר פייפר מקארבאך [Karbach], ושמו חוקק [חקוק] על הטס. ואני ואחי שמעון ז"ל נותנים במתנה להקהל מערגענטהיים. הק' משה בן כהר"ר ישראל המכונה פייפר ז"ל. בשנת שמונים ושלוש שנים לחיי".

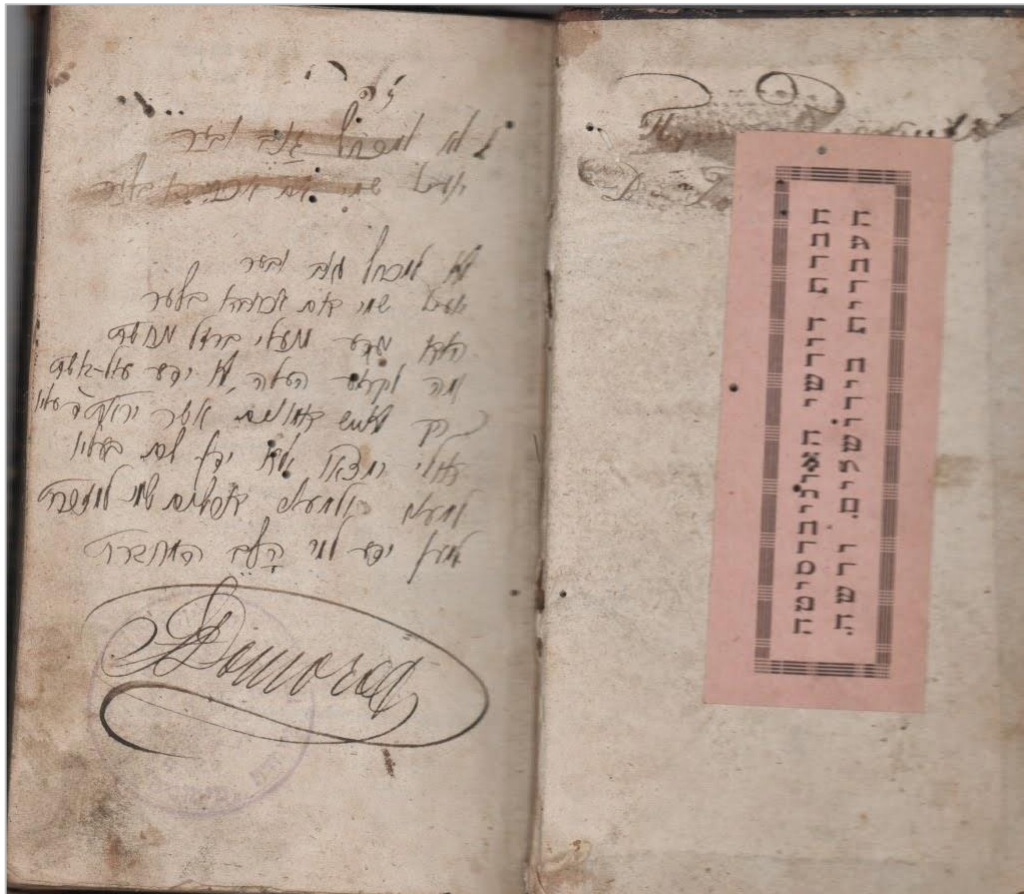

שער מסכת שבת (שימו לב לכתמי הבוץ והכלוך)

⁸ יתכן ששמעון העכהימער, הנזכר פה כאחיו של ר' משה, הוא מחבר הספר 'תורת חינוך לגערים' שנדפס בפריט (פיורדא) בשנת תקפ"א (1821), אשר היה ממשכילי ברלין (ונפטר בפריורדא בשנת תקפ"ח 1828). תודה ליעקב מאיר.

רישום בעלות שירי, על ספר 'כתב יושר' - ורשה 1859

ידידי ר' אבישי אלבוים, מנהל ספריית הרמב"ם בתל-אביב (וכותב הבלוג "עם הספר"), שלח לי בטובו את הצילום הבא: רישום בעלות מעניין, שנכתב בכריכת ספר "כתב יושר", ורשה 1859:

לא למכחש, גנב ובער
 יועיל שמי אם אכתבהו בשער,
 הלא יגדע מנעלי ברזל ונחשת
 ומה, לקרוע העלה לא ידע עול בושת?
 רק לאיש אמונים אשר יראת ד' עליו
 אולי ימצאו ולא ידע שם בעליו,
 למענו ולמעני ארשום שמי למזכרת
 למען ידע למי השב המזכרת.

מכחש = עפ"י ויקרא ה, כא-כב ("...וכחש בעמיתו בפקדון, או בתשומת יד, או בגזל, או עשק את עמיתו, או מצא אבדה וכחש בה"). **מנעלי ברזל ונחשת** = עפ"י דברים לג, כה ("ברזל ונחשת, מנעלך"); והכוונה שהגנב "יכול להתמודד" אפילו עם מנעולים מברזל ונחשת. **לא ידע עול בושת** = עפ"י צפניה ג, ה ("ולא יודע עול בשות") [תודה לפרופ' שלומית אליצור]. **לקרוע העלה** = לקרוע את הדף שעליו החתימה.

קניות לשבת - איור מודפס מוורשה, 1830

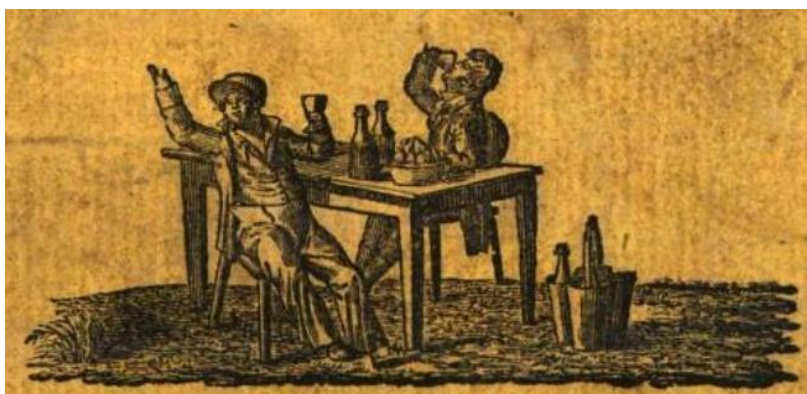
באתר הספרייה הלאומית הפולנית, מצאתי איור ליטוגרפי של יהודים העורכים קניות (או ליתר דיוק: קונים עופות) לכבוד שבת.

כפי שנכתב בשוליים, המאייר הוא: A. Goldenberg, והוא נדפס בדפוסו של Georg Schafner בוורשה, בשנת 1830.

הכיתוב למטה: Kupno na szabas (דהיינו, כנראה: קניות לשבת).

בברכת פורים שמח, אלי

מסע ביבליוגרפי - מאת אלי שטרן. חלק מהמידע והתמונות באדיבות "קדם" - בית מכירות פומביות בע"מ. © כל הזכויות שמורות ואין להעתיק בשום אופן ללא רשות מפורשת. תגובות, רעיונות והערות מתקבלות בשמחה, וכמובן מצטרפים חדשים לרשימת התפוצה. elishteren@gmail.com

נוטריקוז